

Şefreş Nasanlı

<https://orcid.org/0009-0006-2295-2485>

Principal, Siverek Vocational and Technical Anatolian High School, Turkey, sevresn@hotmail.com

Vedat sabih Karaman

<https://orcid.org/0009-0003-9372-9430>

Principal, Yolbulan Primary School, Turkey, vskaramann@gmail.com

Abdullah Çoban

<https://orcid.org/0009-0001-5335-9055>

Principal, Ergani Secondary School, Turkey, a.coban1271@gmail.com

Birgül Çiftçi

<https://orcid.org/0000-0003-3860-3416>

Assistant Principal, Arifbiçen Primary School, Turkey, çiftcibirgul9@gmail.com

Şehmus Ergün

<https://orcid.org/0009-0008-6574-0209>

Assistant Principal, Yenişehir Primary School, Turkey, ruzgar217758@gmail.com

Muhsin Çelik

<https://orcid.org/0009-0001-2642-0244>

Teacher, Acar Mezrası Primary School, Turkey, muh11sindn@gmail.com

Nurgül Çelik

<https://orcid.org/0009-0005-8194-2167>

Teacher, Atatürk Primary School, Turkey, nurgulsoglu2121@gmail.com

Melek Turmak

<https://orcid.org/0009-0008-2352-5818>

Assistant Principal, Evliya Çelebi Primary School, Diyarbakır-Turkey, melekavlar@gmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Nasanlı, Ş., Karaman, V., S., Çoban, A., Çiftçi, B., Ergün, Ş., Çelik, M., Çelik, N. ve Turmak, M., (2023). Sosyal Bilimler Dersinde Yer Alan Temel Beceriler Üzerine Yapılan Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi. *Tigin Analitik Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 96-111.

**Sosyal Bilimler Dersinde Yer Alan Temel Beceriler Üzerine Yapılan
Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi**

Öz

Bu araştırmanın gayesi sosyal bilgiler dersinde yer alan temel beceriler üzerine yapılmış olan lisansüstü çalışmaların doküman analizi ile incelenmesidir. Çalışmanın hedefi doğrultusunda 2017-2022 seneleri arasında yazılmış olan toplam 50 lisansüstü tez analiz edilmiştir. Bu hedef doğrultusunda

öğrencilerin temel becerilerini ele alan araştırmaların ana unsurlarının nelerden oluştuğu incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi yönteminden faydalanılmıştır. Veri analiz yöntemi olarak nitel veri analiz tekniklerinden olan betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışmalar neticesinde; öğrencilerin temel becerilerini içeren en fazla tezin 2022 senesi içerisinde yazıldığı ve araştırma biçimi olarak nicel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği görülmektedir. Bunların yanı sıra tezler araştırma konularına göre ele alındığında öğrencilerin temel becerileri 'Stresle ve duygularla başa çıkma becerisi' temasında 'Eleştirel Düşünme Becerisi' ve 'İletişim Becerisi' kodlarının ön planda olduğu izlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, Öğrenci, Temel beceriler, lisansüstü, Doküman analizi.

An Investigation of Postgraduate Studies on Basic Skills in Social Studies Course

Abstract

The aim of this study is to examine the postgraduate studies on the basic skills in the social studies course by document analysis. In line with the aim of the study, a total of 50 postgraduate theses written between 2017 and 2022 were analysed. In line with this goal, the main elements of the researches addressing the basic skills of students were analysed. Document analysis method, which is one of the qualitative research methods, was used in the research. Descriptive analysis technique, which is one of the qualitative data analysis techniques, was used as data analysis method. As a result of the studies; it is seen that the most theses involving the basic skills of students were written in 2022 and quantitative research methods were preferred as the research method. In addition to these, when the theses are considered according to the research topics, it is observed that the codes of 'Critical Thinking Skill' and 'Communication Skill' are at the forefront in the theme of students' basic skills 'Ability to cope with stress and emotions'.

Keywords: Social studies, Student, Basic skills, graduate, Document analysis

Giriş

Çağdaş dünyamızda teknolojiyle beraber, eğitimde hızlı bir yenileşme ve değişiklik yaşanılmakta bunlarla doğrultulu ansızın gelişmeler birbirini takip etmektedir. Bu yenilik ve gelişmelere bağlı olarak ülkeler toplumlarındaki bilgi potansiyelini arttırmaya çalışmaktadırlar. Bu amaçla XXI yy'ın gerektirdikleriyle mücadele edebilmek için ülkelerin nitelikli insan yetiştirmeleri zorunludur (Özmete, 2009). Günümüz dünyasında ismini sık sık işittiğimiz ve üstünde mühim bir şekilde durulan temel becerileri, kaynaklarda koruyucu ve önleyici çalışmalar boyutunda incelenen, insanların gelişim ve değişim sürecinde varlıklarını aktif bir biçimde sürdürebilmeleri için sahip olmaları gerekli yeterlilikleri belirtmektedir (Kolburan ve Tosun, 2011). Dünya çapında yaşanılmakta olan bilimsel, toplumsal ve teknolojik gelişmeler, toplumların insanlardan beklenti çeşitlerinin farklı hal almasını da yanında getirip ve bunun yanı sıra bütün bu değişimlerle beraber nitelikli insan gücüne gereksinim fazlasıyla hissedilmiştir. Bu gereksinim hususu, bireylerde beceri, değer ve bilgilerin farklılaşmasına

sebepl olmuş; öğrencilere temel eğitim bilgileriyle birlikte; girişimcilik ve iletişim kurma gibi öz denetim, yaratıcı düşünme ve problem çözme gibi bilişsel, öz güven ve sosyal olma gibi yeterlilik ve kişisel becerilerin kazandırılması kaçınılmaz hal almıştır. Bundan dolayı gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin dünyada yaşanan bilimsel, toplumsal ve teknolojik gelişmeleri izleyerek, edindikleri kazanımları kendi yararına dönüştüren donanımlı, yenilikçi ve üretken bireyler yetiştirmektedir. Arzu edilen bu donanımlı kişilerin temel becerilerine sahip olması önemlidir. Temel beceriler; karar verme ve eleştirel düşünme, kendini idare etme ve problemlerle baş edebilme, girişimcilik, yenilikçilik, yaratıcılık, bireyler arası becerileri ve iletişimi kapsayan bir kavram şeklinde görülmektedir (Bahçeci ve Kuru, 2008).

Dolayısıyla beceriler, öğrencilerin sosyal, akademik, iş ve bireysel yaşamlarında gereksinim duyacakları yeterlilikler biçiminde de ifade edilmektedir. MEB, Ekim 2018 tarihinde “*Mutlu Çocuklar Güçlü Türkiye 2023 Eğitim Vizyonu*” isimli, 5 senelik planların ve amaçların bulunduğu belgeyi yayına koymuştur. Bu eğitim vizyon belgesinde yayınlanmış olan belgeler içerisinde bulunan uygulamalardan biri de özgür temel beceriyle alakalıdır. 2023 Eğitim Vizyonu kapsamında okullarda programlara eklenmesi beklenen temel beceri uygulamaları çocukların kabiliyetlerine, ilgilerine ve alakalarına yönelik gelişmelerinin sağlanması hedeflenmiştir. Yine aynı başlık altında “Derslerde derinleştirme, uygulama ve özgürleştirmeye vakit ayırma ile ders sunum programlarının bütüncül, modüler ve yetenek kümeleriyle bağdaştırılmış şekilde inceleneceği” belirtilmiştir (MEB, 2018). Temel beceriler eğitsel olarak Jean Piaget, Seymour Papert Reggio Emilia Loris Malaguzzi, gibi eğitim camiasında önemli şahsiyetlerin, yaklaşımlarını desteklemektedir. Genel biçimde incelendiğinde okullarda sosyal bilgiler kazanımında temel beceri faaliyetleri tasarım odaklı düşünme, yaparak-yaşayarak öğrenme, disiplinler arası yaklaşımlar, deneysel öğrenme gibi soyut olmayan ve bütüncül çalışmaların gösterileceği temeller üzerine tercih edilmiştir. Kazanımlarda beceri odaklı düşünme; anlama, prototip oluşturma, gözlemlene, düşünceyi genişletme, problemi tanımlama, test etme-yineleme aşamalarının takip edilmesiyle üst bilişsel beceriler gibi bütünsel bir gelişimi sağlamaktadır. Beceri odaklı düşünme, analitik düşünme ve sezgisel düşünmenin kesişim kısmını oluşturur. XXI. yüzyıl becerileri olarak da isimlendirilen bu temel becerilerine sahip öğrenciler nitelikli iş gücünü oluşturacaklardır. Bu sebeple politikacılar ve iş dünyası de okullardan bu becerilerin kazandırılmasını arzulamaktadır. Bu doğrultuda; 2023 Eğitim Vizyon Belgesi’nde de öğrencilerin temel becerilerinin güçlendirilmesi için bütün okullarda etkinliklerin yapılması tasarlanmıştır (Özmete, 2009). Öğrenci merkezli yaklaşımların ortak niteliklerine bakıldığında öğrencilerin dinamik bir öğrenme süreci içinde doğal olarak temel becerileri geliştirebildikleri izlenmektedir. Kaynaklarda Sosyal Bilgiler dersinde temel beceriler ile alakalı 2010 senesinden başlayarak

Türkiye’de yazılan makale ve tezler tema olmaya başladığı görülür (Göktürk İnce, 2014; Kaya, 2016). Temel becerileri içeren çalışmalarda genel olarak iletişim becerileri, karar verme becerileri gibi belli temalara ve nicel yöntem gibi belirli yöntemler üzerinde durulduğu ve bundan dolayı çalışmaların genellikle durum tespiti özelliğinde olduğu görülür. Lisansüstü araştırmaların değerlendirilmesinin alandaki temel bilgi üretim kaynağı olarak alanın gelişimi bakımından önemli katkılar vereceği tahmin edilmektedir. Bu doğrultuda alanda sürdürülen lisansüstü araştırmaların yayınlandığı tematik, üniversite, analiz teknikleri ve metodolojik hususunda ele alınması alandaki mevcut yönelimlerin görülmesi bakımından oldukça önemli yerdedir. Alanda hazırlanmış olan lisansüstü araştırmaların tematik yönden ele alınması, çalışmaların konu yönelimlerine dair birtakım ipuçları verebilir. Doküman analiziyle belli bir kapsamda bulunan bilimsel çalışmaların konu alanı, yöntem, analiz yöntemi ve örneklem gibi bir kısım faktör yönünden ele alınarak genel yönelimlerinin tespit edilmesi hedeflenmektedir. Temel beceriler, çocukların kendine yeten ve özgür bireyler olarak başlıca temel becerilerini öğrenmiş olduğu, sosyalleştiği, özgüvenini arttırdığı, empati ve sorgulama becerilerini geliştirmeyi sağladığı, disiplinler arası ilişkileri oluşturduğu bir nevi “atölyedir”. Bu araştırmanın hedefi Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin temel becerileri açısından uygulanabilirliği ile ilgili hazırlanmış olan yüksek lisans tezlerinin genel karakteristik özelliklerini bulmaktır. Bu hedef çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1. Yıllarına göre dağılımı nasıldır?
2. Veri şekillerine göre dağılımı nasıldır?
3. Araştırma desenlerine göre dağılımı nasıldır?
4. Örneklem türlerine göre dağılımı nasıldır?
5. Tema dağılımı nasıldır?

1. Sosyal Bilgilerin Tanımı

Sosyal Bilgiler kavramı ilk kez (1916) Amerika’da duyulmuş ve ilerleyen süreçlerde Amerika’da “*Milli Eğitim Okullarının Orta Dereceli Okulu Derecelendirme Teşkilatlandırma Komitesi*” tarafından resmen onaylanmıştır. Ders şeklinde Sosyal Bilgiler ilk kez yine ABD’de yerini almıştır. XXI. yüzyıl bitimine değin kesin bir tanımı olmayan Sosyal Bilgiler kavramına “*Milli Eğitim Okullarının Orta Dereceli Okulu Derecelendirme Teşkilatlandırma Komitesi*” teması direkt toplumların örgütlenmesine, gelişimine ve bu sosyal beraberliklerin bir unsuru olmasından dolayı insana ait bilgi şeklinde açıklamıştır. Sosyal Bilgiler terimi için yapılan ilk tanım olması bakımından bu tanımın önem yeri vardır (MEB, 2005). Literatürde bu tanıma karşın sonraki senelerde Sosyal Bilgiler için tekrardan tanımlar yapılmış, değişik görüşlerle ‘Sosyal Bilgiler nedir?’ sorusuna yanıt aranmıştır ancak Sosyal Bilgiler üzerine herkesin onayladığı kesin bir tanım bulunamamıştır. Sosyal Bilgiler bölümündeki bu tartışmayı

nihayatlendirmek amaçlı Amerika Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi, 1992 senesinde Sosyal Bilgiler üzerine şöyle bir tanımda bulunmuştur: “*Sosyal bilgiler, birey gerekliliklerini elde ettirmek için edebiyat, sosyal bilimler ve sanatın disiplinler arası bir yaklaşımla bütünleştirilmesini kapsayan araştırma bölümüdür. Sosyal bilgiler, okul programı kapsamında coğrafya, arkeoloji, antropoloji, hukuk, ekonomi, felsefe, tarih, psikoloji, siyaset bilimleri, sosyoloji, din, edebiyat, doğa, matematik ve sanat bilimlerinden münasip ve alakalı konularından yararlanılan eşgüdümlü ve sistematik bir araştırma*” bölümü oluşturur. (Bulut ve Taşkiran, 2014, s. 89).

Türkiye’de Sosyal Bilgilere dair en kapsamlı tanım 2005’te yayınlanmış olan “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı”nın içerisinde mevcuttur. Bu tanıma göre sosyal bilgiler: “*Bireyin toplumsal anlamda varlığını gerçekleştirmesine destek hedefiyle; tarih, ekonomi, coğrafya, antropoloji, sosyoloji, felsefe, psikoloji, hukuk ve siyaset bilimi gibi vatandaşlık bilgisi ve sosyal bilimleri temalarını gösteren; öğrenme alanlarının bir ünite altında birleştirilmesini kapsayan; bireyin fizikî ve sosyal çevresi ile ilişkisinin geçmiş, bugün ve gelecek hususunda ele alındığı; toplu öğretim düşüncesinden yola çıkılarak oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir*” (Kırtay, 2007, s.13). İlköğretim okullarında Sosyal Bilgiler kendisine, içerisinde bulunduğu topluma, devlete ve çevresine karşı sorumluluklarının farkında olan vatandaş yetiştirme amacıyla sosyal bilimlerden alınmış bilgilerle ilişkili biçimde tutum, beceri ve değerlerin edindirildiği bir araştırma bölümüdür. Sosyal bilgiler yaşamın sosyal yönüyle ilgili bilgileri disiplinler arası bir yaklaşımla meydana getirilmiş aktif, etkin, eleştirip sorgulayan, sorumluluklarını bilen, farklılıklar karşısında hoşgörülü ve saygılı olan demokratik yurttaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir ders olarak kabul edilmiştir (Kırtay, 2007, s.14). Sosyal Bilgileri eğitim programlarına dâhil eden ülkelerde sosyal bilgilerin, sosyal bilimler içerisinde bulunan her bir disiplin alanıyla alakalı fakat kendi içerisinde özgür bir bölümü içeren bir ders olduğu görülür. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi demokrasi değerlerini ve demokrasi kültürünü ilköğretim seviyesindeki öğrencilere aşlamaya çalışmakla birlikte bireylerin bu hususta kazanmış oldukları birikim, bilgi ve tecrübelerini yaşama transfer etmelerini destekleyen bir ders olarak vardır. Sosyal bilgiler hakikatte aslını sosyal bilimlerden faydalanarak oluşturmuş eğitim bölümünün bir terimidir (Cronin ve Allen, 2017).

Sosyal Bilgiler, sosyal bilimler içerisinde mevcut eğitim, iletişim, dil bilimleri, tarih, uluslararası ilişkiler, ekonomi, coğrafya, antropoloji, sosyoloji, felsefe, psikoloji, hukuk, siyaset bilimi, suç bilimi ve müzikoloji gibi insani olguları önemseyen disiplinlerden alınmış ve ilköğretim çağındaki öğrencilerinin düzeylerine göre sadeleştirilmiş bilim ve bilgiler topluluğudur. Sosyal Bilgiler, toplumsal hakikatle ispatlamaya bağlı ilişki oluşturma süreci ve bunun neticesinde elde edilen canlı bilgiler bütünüdür (Kırtay, 2007, s.15). Sosyal Bilgiler,

hakkında uzmanların ve bilimcilerin hemfikir oldukları kesin bir tanımı mevcut değildir. Çünkü sosyal bilgiler aslımı sosyal bilimlerden almış olan disiplinler arası bir bölümdür.

1.1. Sosyal Bilgilerin Amacı

İnsanları toplumsal yaşama hazırlamayı amaçlayan bir alandır. Kişinin yaşamış olduğu toplumu her açıdan tanıması için onun hem yaşamını sürdürdüğü insanlarla hem kendisiyle koordineli olmasına yardımcı olacak bilgi vermeyi amaçlar. Kişi böylece, içerisinde yaşamını sürdürdüğü toplumu geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında yakından tanıma imkânı bulur (Cronin ve Allen, 2017). Sosyal Bilgiler bunların yanı sıra insanın kendisine, çevresine, devlete ve ailesine karşı bazı vazife ve mesuliyetleri olduğunu öğretip kişinin aktif, etkin ve üretken sorumlu yurttaş olmasını hedefler (Rumevleklioğlu, 2003, s.15). XXI. yy'da kültürel, sosyal, ekonomik, siyasi, teknoloji ve bilim alanlarında küreselleşmenin de tesiriyle daima gelişim ve değişim olmaktadır. Sosyal bilgiler bu gelişim ve değişimden etkilenmiş olan dünyaya ve topluma problemsiz uyum sağlayacak aktif yurttaşlar yetiştirmeyi hedeflemektedir. İnan'a göre (2014) Sosyal Bilgilerin gayesi; etkili yurttaş yetiştirmek, erdemli birey olma hususunda rehber olmak, politikaya (demokrasiye) katılım sürecini öğretebilmek, mekân, temel tarih ve sosyal düşünme becerisi kazandırmaktır.

Tablo: 1. Bazı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Dersiyle Amaçladıkları

Ülke	Amaç
Türkiye	Etkili ve sorumlu Türkiye vatandaşı
ABD	Aktif ve Bilgili Vatandaş
Japonya	Endüstriyel Toplumda İnsan
Avustralya	Ahlak ve Sosyal Adalet
Çin	Milli Ruh
Güney Afrika	İnsan Hakları Değerleri; Çevre Bilinci
Finlandiya	Sorumlu Vatandaş
Nijerya	Yaşam Değerleri
Danimarka	Devlet ve Toplumla İlişkiler
İtalya	Topluma Aktif Üyelik

1.2. Sosyal Bilgiler Programında Kazanım

Öğrenme sürecinde tasarlanmış ve organize edilmiş yaşantılar sayesinde öğrencilerde görülmesi beklenen beceri, bilgi, değerler ve tutum (MEB, 2005, s.21) şeklinde açıklanan kazanımlar, sınıf seviyelerine ve öğrenme alanı içerisinde bulunan ünitenin niteliğiyle bağlantılı 4., 5., 6. ve 7. sınıf seviyesinde belli sayılarda öğrenme alanlarının ve ünitenin içerisine dağıtılmıştır. Sosyal Bilgiler Programında; 4. sınıfta 46, 5. sınıfta 47, 6. sınıfta 43 ve 7. sınıfta 39 olmak üzere toplamda 175 kazanım bulunmaktadır. Kazanımların öğrenme alanına dağılımına incelendiğinde toplum ve birey öğrenme alanında 23, miras ve kültür öğrenme alanında 29, bireyler, çevreler ve yerler öğrenme alanında 25, dağıtım, tüketim ve üretim

öğrenme alanında 27, bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında 22, kurumlar, gruplar ve sosyal örgütler öğrenme alanında 10, kuvvet, yönetim ve toplum öğrenme alanında 19, küresel bağlantılar öğrenme alanında ise 20 kazanım bulunmaktadır. Aynı zamanda sosyal bilgiler programında (MEB, 2005, s.38-41);

*Atatürkçülük ile ilgili kazanımlar,

*Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının kazanımları ile ilişkilendirilmiş Matematik ve Türkçe ile Fen ve Teknoloji dersleriyle ilişkilendirilmiş kazanımlar,

*Özel eğitim, afetten korunma ve güvenli yaşam, rehberlik ve psikolojik danışma, girişimcilik, yurttaşlık eğitimi, insan hakları ve sağlık kültürü, kariyer bilinci geliştirme, olimpiik eğitimi ve spor kültürüne dair ara disiplin kazanımlar ve

*Öğrenme alanlarına ilişkin kazanımlar mevcuttur.

1.3. Sosyal Bilgiler Programında Beceri

Eğitimde ileri düzeyde olan ülkelerin öğretim programlarında becerilere dair kazanımların öncelikli olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar neticesindeki bilgiler ışığında Türkiye’de becerilere dair ilerleyişin yetersiz kaldığı bilhassa öğretim programlarımızda bulunan kazanımların bilgi edindirme amaçlı olduğu görülmektedir (Mutluer, 2013, s.357). Eğitim uzmanları eğitim sisteminin bu sorununun ortadan kaldırılabilmesi için hemfikir biçimde bilgiyi kazandıracak becerilerin öğretim programlarında bulunmasının mecburiyetini belirtmişlerdir (Bulut ve Taşkıran, 2014, s. 4). Küreselleşme sebebiyle içerisinde yaşam sürdürülen toplumların problemlerinin artması, yaşamın karmaşık hal alması ve demokrasiye olan gereksinimin belirginleşmesi araştıran, eleştiren, yaratıcı düşünen, sorgulayan, etkili iletişim becerisine sahip ve bilgi teknolojilerini iyi kullanan insan kimliğine duyulan gereksinimi arttırmıştır. Bu vaziyet karşısında ehemmiyeti anlaşılan XXI. yüzyıl becerileri olarak isimlendirilen beceriler öğretim programlarında yerini almıştır (Mutluer, 2013, s. 356). Türkiye’de bu gereksinimler açısından öğretim programları toplumun ve dönemin gereksinimlerine göre yenilik kazanmıştır. Bununla birlikte ilköğretimdeki her derse ait farklı becerilerde öğretim programlarında bulunmuştur. Bu doğrultuda 2004-2005 yılları arasında pilot uygulaması yapılan 2005-2006 seneleri itibariyle eğitim öğretimde yapılandırıcı bir anlayışla faaliyete giren “Sosyal Bilgiler Programı” da aktif, etkin, kendine yetebilen, toplum problemlerini giderebilen, verimli ve dünyayı takip edebilen yurttaş yetiştirmek için aşağıda belirtilen ortak temel becerileri ve sosyal bilgiler dersine özgü becerileri kazandırmayı amaçlamıştır. Bu beceriler (MEB, 2005, s. 43):

*Yaratıcı Düşünme Becerisi

*Eleştirel Düşünme Becerisi

*Araştırma Becerisi

- *İletişim Becerisi
- *Karar Verme Becerisi
- *Problem Çözme Becerisi
- *Girişimcilik Becerisi
- *Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi
- *Ana dili(Türkçe) Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi
- *Mekân Algılama Becerisi
- *Gözlem Becerisi
- *Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
- *Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
- *Empati Becerisi
- *Sosyal Katılım Becerisidir.

Açıklanan becerilerin öğrencilerin kazanmasıyla öğrenciler tek başlarına bilgiye erişebilecek, yaparak yaşayarak deneyimlenecek, sorumluluklarının bilincinde olup ve böylece düşünme yöntemlerinin farkına varıp toplumun ve kendisinin problemlerini giderecektir. Bireyler böylelikle içerisinde yaşamış oldukları topluma uyumlu hale gelecektir. Eğitim sistemimiz bu beceriler ile bireyleri toplumun ve çağın gereksinimlere göre yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Mutluer, 2013, s. 358). Nitekim eğitim sistemlerinin en önemli amacı bireyleri topluma adapte etmektedir (Çubukçu ve Gültekin, 2006, s. 156) Bireylerin içerisinde yaşamış oldukları toplumda amaçlanan seviyede uyum sağlaması ve toplumun aktif, verimli ve etkin bir üyesi olabilmeleri için temel becerileri aktif bir şekilde edinmesi lazımdır. (Çubukçu ve Gültekin, 2006, s.156). Kişilerde öğrenme sürecinde geliştirilmesi, kazanılması ve yaşama transferi planlanan, bir işin hakkından gelmek ya da bir temayı uygulama amaçlı gerekli yatkınlık olarak açıklanan (Ata, 2006, s. 33-47; MEB, 2005, s. 43) beceriler, kişilerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için lazımdır. Becerilerden bazıları bireyin olaylara olduğundan farklı bakmasının yanında çok boyutlu düşünmesini sağlarken, bazıları da bireyin diğer bireylerle iletişimde bulunup toplum hakkında etkili kararlar vermesine yol açar. Kişiyi sorumluluk yükleyerek kişinin topluma sosyal katılımında rol oynar (Barlas, 2015, s. 28).

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma nitel desende yapılmıştır. Verilerin elde edilmesinde doküman incelenmesinden analizde ise betimsel analizden yararlanılmıştır. Doküman inceleme yönteminde temel veri kaynağı belgelerden oluşmaktadır. Doküman incelemesi yönteminde, araştırılması arzu edilen hususlar ya da konularla alakalı yazılı materyallerin analizini

içermektedir. Bu araştırmada sosyal bilgiler dersinde yer alan temel beceriler ilgili Türkiye’de yazılan lisansüstü tezler incelenmiştir.

2.2. Sınırlılıklar

Araştırmada incelenen çalışmalar 2017-2022 seneleri arasında yapılmış YÖK tez merkezinde erişime açık lisansüstü tezlerle sınırlıdır. Araştırma tarama yapılırken faydanan anahtar sözcüklerle ve kullanılmış olunan arama motorları ile sınırlıdır.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri sosyal bilgiler dersinde yer alan temel beceriler bakımından uygulanabilirliği üzerine yapılan çalışmalar doğrultusunda 2017-2022 seneleri arasında yayınlanan tezlerden yararlanılarak elde edilmiştir. Tezlerin tespitinde “Ulusal Tez Merkezi” veri tabanı üzerinde oluşturulmuştur. Yapılmış olan araştırmalar neticesinde 50 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Tezleri irdeleme amaçlı çalışmacılar tarafından tezler ile ilgili bilgileri içeren “*Tez Bilgileri Toplama Formu*” geliştirilmiştir. Yayın inceleme formu; araştırmanın yıl, veri türü, araştırma deseni, örneklem grubu ve son olarak temalar gibi dağılımlardan oluşmaktadır. (Büyüköztürk, 2010).

3. Bulgular ve Yorum

Türkiye’de sosyal bilgiler dersinde yer alan temel beceriler açısından uygulanabilirliği üzerine yapılan lisansüstü çalışmaların ile ilgili 2017-2022 yıllarında araştırmaya dahil edilen tez çalışmaların alt problemlerine ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2. Tezin Yazıldığı Üniversite

<i>Üniversiteler</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Hacettepe Üniversitesi	2	4,0
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	2	4,0
Ankara Üniversitesi	1	2,0
Gazi Üniversitesi	2	4,0
Kafkas Üniversitesi	3	6,0
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	1	2,0
Necmettin Erbakan Üniversitesi	3	6,0
Üsküdar Üniversitesi	2	4,0
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2	4,0

Anadolu Üniversitesi	4	8,0
Trabzon Üniversitesi	3	4,0
Fırat Üniversitesi	2	4,0
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	1	2,0
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	2	4,0
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	2	4,0
Yıldız Teknik Üniversitesi	2	4,0
İnönü Üniversitesi	1	2,0
Haliç Üniversitesi	2	4,0
Kapadokya Üniversitesi	2	2,0
Erciyes Üniversitesi	2	2,0
Yozgat Bozok Üniversitesi	1	2,0
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	1	2,0
Marmara Üniversitesi	1	2,0
İstanbul Gelişim Üniversitesi	2	4,0
Aksaray Üniversitesi	1	2,0
Selçuk Üniversitesi	1	2,0
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	1	2,0
Afyon Kocatepe Üniversitesi	1	2,0
Toplam	50	100,0

Tablo 2’de görüldüğü üzere, tezin yazıldığı üniversite dağılımında anadolu üniversitesi 4 (%8.0) çalışma ile ön plana çıktığı görülmektedir. Diğer üniversitelerde benzer sayıda çalışmaların yapıldığı saptanmıştır. Yapılan çalışmaların tez türü bilgilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 3. Çalışma Grubunda Yer Alan Lisansüstü Tezlerin Tez Türüne Göre Dağılımı

Tez Türü	f	%
Yüksek Lisans	33	66,0
Doktora	17	34,0

Toplam **50** **100,0**

Tablo 3'te görüldüğü üzere, çalışma grubunda yer alan 50 lisansüstü tez çalışmasının 33'ü (%66.0) yüksek lisans, 17'si (%34.0) ise doktora tezleri oluşturmaktadır. Yapılan çalışmaların yıllara göre dağılım bilgilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4. Yıllara Göre Dağılım

<i>Yıllar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
2018	7	14,0
2019	5	10,0
2020	8	16,0
2021	11	22,0
2022	19	36,0
Toplam	50	100,0

Tablo 4 incelendiğinde ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin temel beceriler üzerine yapılan çalışmaların en fazla 2022 yılında (f=19; %36,0), en az ise 2019 yılında (f=5; %10,0) olduğu görülmektedir. Sırasıyla 2018 yılında (f=7; 14,0), 2020 yılında (f=8; %16,0), ve 2021 yılında (f=11; %22,0), çalışmaların yapıldığı tabloda görülmektedir. Yapılan çalışmaların veri türü bilgilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 5. Veri Türlerine Göre Dağılım

<i>Veri Türleri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Nicel	25	50,0
Nitel	18	36,0
Karma	7	14,0
Toplam	50	100,0

Tablo 5 incelendiğinde çalışmalarda en fazla nicel yöntem türünün tercih edildiği görülmektedir. Nicel çalışmalar (f=25; %50,0), nitel çalışmalar (f=18; %36,0), karma çalışmalar (f=7; %14,0) tür. Yapılan çalışmaların araştırma desenine göre dağılım bilgilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 6. Araştırma Desenine Göre Dağılım

<i>Yöntem/ Araştırma Deseni</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Betimsel Araştırma	20	40,0
Durum çalışması	7	14,0

Doküman İnceleme	4	8,0
Olgu bilim	6	12,0
İç içe geçmiş tek durum deseni (karma)	4	8,0
Literatür taraması (nitel)	4	8,0
Açımlayıcı sıralı (karma)	2	4,0
Tanıtıcı araştırma yöntemi (nitel)	2	4,0
Metasentez	1	4,0
Toplam	50	100

Tablo 6 incelendiğinde çalışmalarda en fazla kullanılan araştırma deseninin betimsel araştırma (f=66, %64,5) olduğu görülmektedir. Çalışmalarda 22 durum çalışması (%20,0), 5 doküman analizi (%4,9), 4 olgu bilim (%3,1), 3 iç içe geçmiş karma desen (%2,7), 3 literatür taraması (%2,7), 1 açımlayıcı sıralı (%0,5), 1 tanıtıcı araştırma (%0,5), 1 meta sentez (%0,5) yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların örneklem türü bilgilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 7. Örneklem Türüne Göre Dağılımı

Yöntem/ Araştırma Deseni	f	%
Öğrenci	45	90,0
Öğrenci- öğretmen	5	10,0
Toplam	50	100

Tablo 7 incelendiğinde çalışmaların örneklem türlerine göre, öğrenci ve öğrenci-öğretmen şeklinde kategorilenmiş olduğu görülmektedir. Çalışmalarda ağırlıklı olarak öğrenciler (f=45; %90,0), katılımcı olarak tercih edildiği görülmektedir.

Tablo 8. İlköğretimde sosyal bilgiler dersinde yer alan temel beceriler ile ilgili çalışmalarda Öne Çıkan Tema, Kod ve Frekans Dağılımı

Tema	Alt Temalar	Kodlar	f	%	
Öğrencilerin temel Beceriler	Duygularla ve	Sevinç, heyecan	20	40,0	
		Üzüntü	5	10,0	
	Stresle Başa Çıkma	Korku, şaşkınlık	4	8,0	
		Becerisi	Öfke	1	2,0
	Beceriler		Nefret, stres	3	6,0
			Etkili ve Pratik Düşünme	7	14,0
			Leteral düşünme	2	4,0

Karar Verme ve Oluşturucu düşünme		6,0
Problem Çözme	3	
Becerisi		
İletişim Becerileri ve Etkin dinleme	3	6,0
Kişiler Arası İlişkiler Duygu ve düşüncelerini rahatça ifade etme	2	4,0

Tablo 8 incelendiğinde ilköğretimde sosyal bilgiler dersinde yer alan temel beceriler ile ilgili çalışmalarda öne çıkan tema, kod ve frekans dağılımında “duygularla ve stresle başa çıkma becerisi” temasında sevinç ve heyecan kodu dikkat çekecek (f=20; %40,0) düzeydedir.

Sonuç

Yapılmış olan araştırma çalışmasında 2017-2022 seneleri içerisinde sosyal bilgiler dersinde yer alan temel beceriler bakımından uygulanabilirliği üzerine yazılan tezler araştırılmıştır. Araştırma bulguları tablolar halinde verilerek sunulmuştur. Bulgulara göre kaynaklarda bulunan birçok araştırmanın neticesinin benzerlik taşıdığı izlenmektedir.

*Tezin yazıldığı üniversite dağılımında mevcut lisansüstü tez çalışmalarında en çok tez Anadolu Üniversitesi’nde yazılmıştır. 4 (%8.0).

*Çalışma grubunda yer alan lisansüstü tezlerin tez türüne göre dağılım neticesinde en fazla yüksek lisans türünde yapıldığı izlenmiştir.

*Sosyal bilgiler dersinde yer alan temel beceriler konusunda yapılmış çalışmalar en çok 2022 senesinde yapılmıştır. 2022 senesinde sosyal bilgiler dersinde yer alan temel beceriler ile ilgili çalışmaların fazlaşması sosyal bilgiler dersinde yer alan temel beceriler gündemde olması ile alakalı olduğu tahmin edilebilir.

*Çalışmaların veri türlerine göre dağılımında daha çok nicel çalışma türünün tercih edildiği görülmüştür.

*Çalışmaların araştırma desenine bakıldığında en fazla kullanılan araştırma deseninin betimsel araştırma olduğu görülmüştür.

*Örnekleme türüne göre çalışmalar incelendiğinde en çok öğrenci daha sonra sırasıyla öğretmen-öğrenci, biçiminde olduğu görülmektedir.

*Çalışmaların temalarında elde edilen verilere göre okullarda temel beceriler ile ilgili çalışmalarda öne çıkan tema, “Duygularla ve stresle başa çıkma becerisi” temasından “heyecan ve sevinç” kodları dikkat çekmiştir.

Bulgulara göre kaynaklarda yer alan birçok çalışmanın neticesinin paralel ilerlediği izlenmektedir. Yüksek lisans tez çalışmalarının ilk sırada yer alması beklenen bir neticedir.

Araştırmanın bu bulgusu (Güven ve Kılıç, 2017; Şimşek, 2019)'in çalışmalarını desteklemektedir. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi kazanımlarının temel beceriler ile alakalı yapılmış çalışmaların araştırma yöntemlerinde en sık nicel araştırma yöntemi kullanıldığı fark edilmiştir. Araştırmanın bu bulgusu (Akaydın ve Kaya, 2015; Tarman, Acun ve Yüksel, 2011; Ütkür, 2018; Sökmen, 2021) tarafından yapılmış çalışmaların neticeleriyle paraleldir. Eskici ve Özsevgeç (2019) tarafından yapılmış çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik taşımaktadır. Ancak Yılmaz ve Göçen'nin (2019) çalışmalarından kazandıkları bulgu ile ters düşmektedir. Sosyal Bilgiler disiplininde çalışmaya ilave edilmesi bu çelişkinin sebebi olabilir. Bununla yanı sıra tarama çalışmalarının mevcut vaziyeti ortaya koyduğu ancak derinleşmediği belirtilmektedir (Küçüköğlü ve Ozan, 2013). Bunlardan yola çıkılarak, temel beceriler ile ilgili yapılan araştırmaların bir durum tespiti özelliği taşıdığı söylenilebileceği gibi deneysel desenden yararlanılan araştırmaların sayısının fazlalığı temel becerilerini geliştirme hedefli geniş ve ayrıntılı çalışmaların yapıldığını belirtmektedir. İlköğretim öğrencilerin temel beceriler ile alakalı yapılan çalışmaların örneklem düzeylerinde en çok öğrenciler olduğu izlenmiştir. Çalışmaların örneklem düzeyinin böyle çıkması çalışmaların araştırma türü ve içerdiği konularla paralellik göstermektedir. Araştırmanın bu bulgusu Arık ve Türkmen'nin (2009) yapmış oldukları araştırma çalışmasının neticelerini desteklemektedir. Bununla beraber, çalışmalarda en çok öğretmen ve öğrencilerin temel beceriler seviyeleri üzerinde çalışılmıştır. 10-50 aralığında yoğunlaştığı izlenmiştir. Nihai olarak bu çalışmada incelenen sosyal bilgiler dersi kazanımlarının temel beceriler lisansüstü çalışmalarında yöntem ve konu hususunda büyük benzerliklerin olduğu, söz konusu çalışmaların belirli bir düzlemde ilerlediği, farklılıkları dikkate alan, derinlemesine çalışmaların sınırlı sayıda olduğu tespit edilmiştir. Çalışma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde temel beceriler alanında üretilen tezlere dair bir tipoloji ortaya çıkarılabilir. Neticede, araştırmalardan elde edilen bulgular ışığında şu tavsiyelerde bulunulabilir:

*İlköğretimde sosyal bilgiler dersinde yer alan temel beceriler üzerine yapılan lisansüstü tezlerin büyük çoğunluğunun nicel yöntemlere dayalı olduğu görülmektedir. Bundan sonraki çalışmalarda araştırmacılar nitel veya karma yöntemler kullanarak problem durumlarına yönelik derinlemesine çıkarımlarda bulunabilirler.

*İlköğretimde sosyal bilgiler dersinde yer alan temel beceriler başarısının arttırılmasına yönelik yapılması gerekenlerin belirlenmesine yönelik çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Bu bağlamda araştırmacılar Türkiye'de temel beceriler örneklem grubunda yer alan öğrencilerin öğretim ortamlarının planlanmasına dair yarı deneysel çalışmalar yapabilirler.

Kaynaklar

- Ata, B. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (s.33-47). Pegem Akademi Yayınları.
- Bahçeci, D. ve Kuru, M. (2018). Portfolyo değerlendirmenin üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik algısı ve yaşam becerileri üzerine etkisi. *Ahi Evran Üniveristesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 97-111.
- Bulut, B. ve Taşkiran, C. (2014). Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Kazanımların Zihinsel Beceriler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2 (2), 1-13.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Pegem Akademi.
- Cronin, L. D. ve Allen, J. (2017). Development and initial validation of the Life skills scale for sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 28 (1), 105-119.
- Çubukçu, Z. ve Gültekin, M. (2006). İlköğretimde Öğrencilere Kazandırılması Gereken Sosyal Beceriler. *Bilig* 37, 155-174.
- Demirtaş, H. (2012). İlköğretim Okullarının Değişime Açıklığı, *İlköğretim Online Dergi*, 11(1), 18-34.
- Göktürk İnce, F. (2014). *Barışçıl yaşam becerileri temalı eğitim programının okul öncesi dönem çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- İnan, S. (2014). Sosyal Bilgiler Eğitimi: Nedir, Ne Zaman ve Neden-Tanımlar, Tarihi Kökleri ve Açıklamalar. *Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş* (1-17). Anı yayıncılık.
- Kaya, İ. (2016). *Yaşam becerileri programının 4 yaş çocukların problem davranışlarına ve sosyal becerilerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Kırtay, A. (2007). *2005–2006 öğretim yılı 4. ve 5. Sınıf sosyal bilgiler programının uygulanmasında karşılaşılan problemler ve çözüm önerileri (Kars ili örneği)* [Yüksek Lisans Tezi, Kars: Kafkas Üniversitesi]. Yök Tez.
- Kolburan, G. ve Tosun, Ü. (2011). İlköğretim ikinci kademe öğrencileri arasında yaşam becerileri eğitimi yoluyla I. kademede edinilmiş değerleri pekiştiren gelişimsel bir model önerisi. *Değerler eğitimi sempozyumu-sosyal ve kurumsal yönleriyle değerler eğitimi, bildiri özetleri*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- MEB, (2005). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4 ve 5. Sınıflar)*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Merriam S. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Çev. S. Turan). Nobel Yayıncılık.

- Mutluer, C. (2013). Turkish Studies - International Periodical For The Languages. *Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (7), 355-362.
- Özmete, E. (2009). Gençlere yönelik yaşam becerileri eğitimi programının geliştirilmesi ve uygulanması. *Araştırma Raporu TÜBİTAK proje no: 104K084*.
- Rumevleklioğlu, Ş. (2003) *İlköğretim Birinci Kademe 5.sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Programının Amaç, İçerik, Öğretim Etkinlikleri ve Değerlendirilme Boyutları Açısından İncelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi.